

vertoonde, droeg geheel de karaktertrekken van de samenleving waartoe het behoorde. Voor de onderscheiding van de intrinsiek aan de staatsstructuur gebonden gedifferentieerde rechtssferen van het publiek recht en het burgerlijk privaatrecht was hier nergens een aanknopingspunt te vinden en de pogingen door moderne historici als G. VON BELOW en H. MITTEIS ondernomen, om deze onderscheiding hier terug te vinden¹²⁾, moeten m.i. als onvruchtbaar worden beschouwd, omdat zij geen rekening houden met de ongedifferentieerde structuur der middeleeuwse samenleving. Dit betekent natuurlijk niet, dat de zuiver privaatrechtelijke opvatting op de middeleeuwse gezagsverhoudingen zou passen, want ook deze negeert het ongedifferentieerd karakter dezer laatste.

Bij deze stand van zaken wordt het verklaarbaar, dat BODIN in zijn souvereiniteitsleer het monopolie van de rechtsvorming voor het souvereine staatshoofd opeiste.

De middeleeuwse autonomie in de rechtsvorming verdroeg zich inderdaad niet met de staatsidee, juist omdat zij een ongedifferentieerd karakter vertoonde. Iedere autonome rechtskring, die een oorspronkelijke competentiesfeer voor zich opeiste, eiste in deze situatie tegelijk een overheidsgezag uit eigen hoofde op, dat zich tegen de idee van de res publica keerde, omdat het geen begrenzing door het publiek belang erkende.

Maar BODIN'S souvereiniteitsleer, de de bureaucratische centraliseringspolitiek van de absolute monarchie in 't gevele kwam, schoot haar eigenlijk politiek doel: de monopolisering van het overheidsgezag, verre voorbij. Zodra zich het differentiëringsproces in de samenleving gaat doorzetten en de staat het monopolie van het overheidsgezag tot zich heeft getrokken, blijkt tegelijk dat ook het rechtsleven een differentiëringsproces doormaakt, dat zich onmogelijk in de kaders van de statelijke rechtskring laat afsluiten. De leer, dat alle positief recht zijn geldingsbron vindt in de wil van de souvereine wetgever, die zelf boven zijn wetten staat, blijkt dan in de volle zin des woords een politiek dogma, dat zowel met de modale zin des rechts als met de rijke structuur-verscheidenheid der samenleving in flagrante strijd is.

Het blijft de onvergankelijke verdienste van de Herbornse Calvinistische jurist JOHANNES ALTHUSIUS, dat hij in een tijd, die wetenschappelijk volkomen voor deze staatsabsolutistische rechtsopvatting rijp was, een structuurtheorie der menselijke samenleving ontwikkeld heeft, gebouwd

¹²⁾ G. v. BELOW *Der deutsche Staat des Mittelalters* (2e Aufl. 1925).

H. MITTEIS *Lehnrecht und Staatsgewalt* (1933) Einleitung, en *Der Staat des hohen Mittelalters* (1940), met name S. 488 f. Zie echter ook zijn latere verhandeling *Land und Herrschaft* in Hist. Zeitschr. Bnd. 163 (1941) S. 276 f., waarin men op dit punt een voorzichtige terugtocht kan opmerken.